

درباره نبشته عزیز الله کهگدای (نقشه جیالوجی افغانستان)

اخیراً در سایه وزین افغان جرمن آنلاین نبشته تحت عنوان (نقشه جیالوجی افغانستان) بقلم محترم انجینر عزیز الله کهگدای نظرم را بخود جلب نمود. بانظر داشت اینکه خودم متخصص جیولوجی و از جمله استادان اسبق دپارتمنت جیولوجی پولی تخنیک کابل و بعداً از اثر ارتباط وظیفوی بانقشه موردنظر کهگدای صاحب سروکار داشته و قسماً هم خاطره های زیاد مربوط به آن دارم. ازینرو نبشته را بادقت و علاقمندی خاص مرور نمودم. بنده نمیدانم تا چه حد آقای کهگدای با این موضوع ارتباط مسلکی دارد ولی یک چیز هویدا است که او ازنگاهی دلسوزی که به دارایی مادی و معنوی کشور دارد چشم دید و نقاط نظر خویشرا ارایه داشته که باید به دیده قدر نگرسته شود. موصوف در ابتدا راجع به اینکه نقشه چرا در ریاست جیودیزی و کارتوگرافی بچاپ نرسید، باید درکجا چاپ میشد و مصارف آن تا کدام حدود سنجش گردیده بود، بشکل کوتا یاد آوری نموده است که نماینده گی از دلسوزی شان میکند. او در قسمت اخیری نبشته خود یاد آور شده است که از سرنوشت بعدی نقشه اطلاع ندارد، آیا بچاپ رسید یا اینکه مانند سایر اسناد علمی و تحقیقی و صدها قلم مواد و اشیای قیمتی و ملیونها دالر از خزانه دولت، مستقیم یا غیر مستقیم توسط گماشته گان شوروی به آنجا انتقال گردید.

همین دلسوزی او و دلچسپی شان به چگونگی سرنوشت بعدی نقشه مرا واداشت تا مختصراً (با اینکه شاید یگانه کسی باشم که درباره آن اطلاع مکمل دارم) جهت معلومات مزید شان سطور چند بنویسم. بر علاوه، ممکن برای سایر خواننده گان نیز خالی از دلچسپی نباشد.

قبل از همه لازم میدانم به خواننده گان گرمی این سطور که درین رشته تحصیلات مسلکی ندارند، فهمانده شود که نقشه جیولوجیکی چیست و بمنظور کدام کارها از آن استفاده بعمل می آید.

نقشه جیولوجیکی برویت معلومات جمع شده از ساحه کار (و قسماً هم فوتو های هوایی) ترتیب و ترسیم میگردد. درچنین نقشه ها خصوصیات مختلف طبقات قشر زمین از قبیل ترکیب احجار و منیرالها، عمر تشکیل احجار، منشای بوجود آمدن آنها، فورم و شکل طبقات و غیره خصوصیات آن نمایش داده میشود. نقشه جیولوجیکی عمده ترین رهنمای یک جیولوجیست تفحصاتی است که از روی آن میتوان امکان موجودیت معادن مختلف را در ساحات مختلف بررسی و به جستجوی آن پرداخت. انواع معین معادن در طبقات معین از قشر زمین تشکیل شده میتواند که یک جیولوجیست باید به اساس علم المعادن از روی نقشه آنها بداند و جهت تفحص در آن ساحه، امور تفحصاتی را سازماندهی نماید. طور مثال، اگر یک انجینر جیولوجیست جهت دریافت معادن نفت و گاز به مناطق کوهی چون هندوکش، پامیر و غیره برود، باید دیپلوم شان مسترد و فاقد صلاحیت شود زیرا که امکان موجودیت این نوع معادن در چنین مناطق وجود ندارد.

برمیگردیم به اصل موضوع. کهگدای صاحب در نبشته خود میفرماید که در سال ۱۹۷۷ نقشه جیولوجی افغانستان به ۸۶ رنگ بایک کتاب ضمیمه بزبان روسی که روسها تهیه کرده بودند و به مبلغ ۳۰۰ هزار دالر از بودجه وزارت معادن و صنایع درمسکو بچاپ رسانیدند، دولت آنرا به مزایده گذاشت. . . . ولی رئیس عمومی کارتوگرافی و کادستر که از تحصیل یافته گان شوروی و از جمله اخلاص مندان محمد داود خان بود، از طبع آن باوجود داشتن دستگای فعال و مجهز ابا ورزید. . .

اولاً اینکه در دستگای آنریاست واقعاً هم امکان چاپ چنین یک نقشه وجود نداشت. رئیس عمومی آنوقت محترم دوکتور میر احمد طوری که خود کهگدای صاحب گفته است یک شخص وطنپرست بود از گماشته گان کرملین نبود. ثانیاً مطابق طرز العمل داوطلبی، دولت آنرا به مزایده نه بلکه باید به مناقصه گذاشته باشد. ثالثاً نقشه باید قبل از چاپ بمناقصه گذاشته میشد نه بعد از چاپ شدن آن درمسکو. اینکه انستیتوت مطالعات محیطی ریاست جنگلات حاضر بود تا این نقشه را بقیمت ۵۰ هزار دالر در داخل افغانستان چاپ نماید، قابل تعجب است زیرا که اینکار به دستگای بزرگ و خیلی مجهز ضرورت داشت. من از امکانات و تجهیزات شان در ریاست جنگلات وزارت زراعت که انستیتوت مذکور مربوط آن است، اطلاع ندارم لذا نمی خواهم آنرا کورکورانه رد نمایم، شاید برای کهگدای صاحب بهتر معلوم باشد.

و اینست چگونگی سرنوشت خود نقشه:

درسال ۱۹۷۷ در وقت سردار محمد داودخان قرارداد چاپ دو نقشه یعنی نقشه جیولوجیکی و نقشه معادن افغانستان به مقیاس یک برینجصد هزار (۱:۵۰۰۰۰۰) باکتاب ضمیمه آن بزبانهای روسی و انگلیس که همه آنها خود متخصصین شوروی آماده کرده بودند، از طرف ریاست سروی معادن و جیولوجی (بریاست محترم داکتر

نوراحمد عظیمی که همچنان یک شخص وطن‌دوست بود (بین وزارت معادن و صنایع و جانب شوری عقد گردید. تیراز انرا طور دقیق بیاد ندارم ولی قیمت آن غالباً ۵۰ هزار بود. در آماده ساختن نقشه جیولوجیکی متخصصین شوری از نتایج کل کارهای اجرا شده جیولوجیکی که متخصصین المانی، فرانسوی، ایتالیوی و غیره که عمدتاً در قسمت های مختلف ساحات جنوبی افغانستان صورت گرفته و در آرشیف انریاست موجود بود، نیز استفاده همه جانبه بعمل آورده است. در اخیر کتاب ضمیمه بحیث ماخذ از این موضوع یاد آوری شده وحتی کاپی همان نقشه جیولوجیکی بمقیاس کوچکتر یعنی یک بر میلیون (۱:۱۰۰۰۰۰۰) که المانی ها برای یک ساحه کوچک ساخته بودند و کهگدای صاحب درریاست سروی جیولوجی شهر هامبورگ در المان انرا دیده است، ضم اوراق تکمیلی نقشه متذکره میباشد.

طوریکه گفته شد، قرارداد فوق درسال ۱۹۷۷ عقد گردید. در ماه اگست سال بعدی ۱۹۷۸ اینجانب به سمت رئیس سروی معادن و جیولوجی تقرر یافتم. در ماه نومبر همین سال پروف نقشه آماده و بنده جهت بررسی و تائید آن بعد از تصحیح نهایی مطابق قرارداد به مسکو سفر نمودم. هیات جانب شوری درین بررسی ها عبارت بودند از شاغلی چیمیروف سرمتخصص اسبق ریاست سروی جیولوجی و معادن و شاغلی ستازیلو- الکسیف متخصص اسبق در آنریاست. باتعدیلات و تکمیلی های قسمی بررسی بخش مسلکی نقشه بدون مشکلات خاص پایان یافت. ولی دربخش سیاسی آن بحث ما چند روز به درازا کشید. نظر ما این بود: در پائینتر از سرحد نام نهاد فعلی (دیورند) افغانستان که نام پاکستان تحریر گردیده بود، باید درقسمت متصل به خط دیورند دربین قوس نام پشتونستان نیز تحریر میگردد. هیات شوری که متخصصین جیولوجی بودند، درین باره صلاحیت تصمیم گرفتن را نداشتند، فلذا شاغلی یرمولوک معین وزارت جیولوجی شوری را بجلسه ما دعوت کردند. او همه ما را به نزد شاغلی کازلوفسکی وزیر جیولوجی بردند. وزیر جیولوجی گفت که درمورد با شاغلی گرومیکو وزیر امور خارجه مشوره خواهد کرد. وزیر خارجه اینکار را خلاف مناسبات دوستانه شان با پاکستان وانمود کرده بود. اینجانب که زیرتاثیر احساسات ملی افغانی و حساسیت در مقابل نام پاکستان مناسبات بین الدول را نادیده میگرفتم، به پافشاری خود همچنان ادامه دادم. بلاخره توافق جانبین برآن شد که در چاراطراف نقشه نام هیچ کشور را نمی نویسیم. بدین شکل از شر نام پاکستان درنقشه جیولوجیکی رهایی یافتم. این موضوع یکی ازخاطره های است که با دیدن نبشته آقا ی کهگدای در ذهنم زنده شد.

خلاصه اینکه هر دونقشه باکتابهای ضخیم ضمیمه درآغاز سال ۱۹۷۹ از چاپ برآمد و به افغانستان انتقال داده شد. بدینوسیله به محترم کهگدای اطمینان داده میشود که دست گماشتگان شوری به آن نرسیده، مطمئن باشید. باچاپ شدن این نقشه ها و کتب مربوطه افغانستان از لحاظ درجه مطالعات جیولوجیکی از کشورهای همسایه سبقت جست زیرا که پاکستان، ایران و هند در آزمان نقشه جیولوجیکی را به همین مقیاس برای تمام ساحه کشورشان نداشتند.

در ماه جولای ۱۹۸۰ بنده به نماینده گی افغانستان در کنگره بین المللی جیولوجیستان جهان درپاریس اشتراک نموده، نقشه جیولوجیکی فوق را به نمایش گذاشتم و درباره محتوی آن کنفرانس دادم. متخصصین اشتراک کننده درین کنفرانس انرا بحیث یک دستاورد بزرگ دربخش مطالعات جیولوجیکی افغانستان ارزیابی نمودند. و این هم یک خاطره دلچسپ دیگر است که بارتباط نقشه جیولوجیکی بیادمانده است:

روز جیولوجیستهای افغانستان اولین جشن مسلکی است که بنده افتخار مؤسس بودن آنرا دارم. این روز به پیشنهاد اینجانب درپست رئیس سروی جیولوجی و معادن و منظوری شورای وزیران به حیث روز رسمی شامل جنتری گردید و هنوز هم سال به سال درج ان میگردد. معمول طوری بود که انجینران و کارمندان مربوطه این روز را با اجرای کنسرتها و محافل تجلیل مینمودند و رئیس مؤسسه باخبرنگار تلویزیون طی مصاحبه راجع به پیشرفت کار های خود صحبت میکرد.

نقشه جیولوجیکی مذکور که بزرگی آن تقریباً دو متر دریک ونیم متر بود، در دیوار دفتر رئیس نصب و یک نشان بزرگ دولتی مربوط سالهای قبل از اشغال شوری در پیشانی نقشه به زیبایی خاص ترسیم گردیده بود. بگمانم سال ۱۳۶۱ در اوج به اصطلاح مرحله نوین و تکاملی بود که بروز جیولوجیست ها خبرنگار تلویزیون با فلمبردار شان بدفترم آمدند و با من مصاحبه نمودند. من در جواب سوال شان ضمن صحبت درباره معدن مس عینک خواستم موقعیت آنرا در آن نقشه نشان دهم. فلمبردار به کار خود را پیش میبرد. شب آنروز در وقت گذارش تلویزیونی برای چند ثانیه در صفحه تلویزیون بر آن نشان مکث گردید که کلمه (خلق) وسط آنرا پر ساخته بود. به خواننده کان بهتر معلوم است که در زمان اشغال شوری، زمامداران وقت تا چه حد از این کلمه نفرت داشتند. روز بعد آن خبرنگار مذکور به نزد آمد و با جگرخونی گفت که من و فلمبردار هر کدام از اثر مصاحبه باشما پانزده روز کسر معاش شدیم. پرسیدم چرا؟ شما که رسماً برای مصاحبه موظف گردیده بودید. گفت بخاطر نشان دادن آن نشان در نقشه جیولوجیکی شما. من مشکل آن مامور بیچاره مستضعف را درک و برای هریک شان یک یک ماه معاش بخششی از بودجه خود دادم. موصوف روزیکه پول را از خزاندار گرفته بود، بخاطر تشکر کردن به نزد آمد و هنگام خداحافظی بطرف من نزدیک شد و اهسته در گوشم گفت:

- زنده باد روز جیولوجیست ها !
- پاینده باد نشان در نقشه جیولوجیکی افغانستان !
این بود بخش کوتاه از سرنوشت نقشه که کهگدای صاحب علاقمند ان بود. خدا کند که برایش دلچسپ واقع شده باشد .

قابل یاد اوری است که قسمت اعظم نقشه ها و کتب مربوطه یک جا با آرشیف بزرگ علمی ریاست سروی جیولوجی و معادن درسالهای ۹۰ در جریان وحشت تنظیمی و جنگهای خونین کابل سوز از بین رفت. ولی یک قسمت کوچک آن از اثر جد و جهد انجینران وطنپرست آنریاست زیر باران مرمی ها از تعمیر سرخ درجوار فابریکه بوت آهو به مدیریت خدمات تخنیکی ریاست که در حصه اول خیرخانه مینه قرارداداشت ، انتقال گردید. بعد از آن از سرنوشت بعدی این اسناد ذیقیمت که ثروت معنوی کشور است ، بنده نیز اطلاع موقت ندارم .
باعرض ادب واحترام .

پایان